

izvirno znanstveno delo
prejeto: 1999-09-07

UDK 811.163.42'282(497.5 Istra)

AKCENATSKI SUSTAV MJESNIH GOVORA BARBANŠTINE

Lina PLIŠKO

Filozofski fakultet u Puli, Odsjek za kroatistiku, HR-52100 Pula, I.M.Ronjgova 1

IZVLEČEK

V letih 1996 in 1997 smo na terenu raziskovali fonološke in morfonološke značilnosti krajevnih govorov v istrski občini Barban. Analiza naglasnega sistema na štirinajstih narečnih točkah (Barban, Borinići, Dminići, Golašovo, Hrboki, Juričev Kal, Manjadvorci, Orihi, Petehi, Puntera, Rebići, Sankovići, Sutivanac in Škitača) je pokazala, da imajo vsi krajevni govori Barbanščine novejši troakcentski sestav.

Ključne besede: hrvaščina, čakavsko narečje, jugozahodno ali štokavsko-čakavsko narečje, narečja, besedni naglas, Istra, Barban

SISTEMA ACCENTUALE DELLE PARLATE LOCALI BARBANESI

SINTESI

Nel 1996 e 1997, durante una ricerca sul territorio sono state esaminate le peculiarità fonetiche e morfonologiche delle parlate locali del comune istriano di Barbana. L'analisi del sistema accentuale in quattordici aree dialettali (Barbana, Borinoći, Dminići, Golašovo, Hrboki, Juričev Kal, Manjadvorci, Orihi, Petehi, Puntera, Rebići, Sankovići, Sutivanac e Škitača) ha dimostrato che tutte le parlate locali barbanesi hanno una recente composizione di tre accenti.

Parole chiave: lingua croata, dialetto ciacavo, dialetto istriano sud-occidentale o stocavo-ciacavo, dialetti, accento, Istria, Barban

UVOD

Barbanština je naziv što ga žitelji istarske općine Barban rabe za područje općine koje obuhvaća šezdesetak sela i zaselaka.

Teritorijalno i administrativno Barbanštinom se smatra područje koje istočno zatvara zapadna obala rijeke Raše sve do Sutivanca, sjeverno linija Juričev Kal - Rojnići, zapadno Orihi-Šajini, a južno Manjadvorci - Rebići - Puntera - Barban. Prema posljednjem popisu pučanstva iz 1991. godine u općini Barban u 1055 domaćinstava živi 3163 žitelja.

Mjesni govori Barbanštine nisu dijalektološka nepoznanica. Kronološki gledajući, prvi put se u dijalektološkoj literaturi spominju mjesni govori Barbana, Mel-

nice i Puntere 1916. godine u, na njemačkom jeziku napisanoj, doktorskoj disertaciji **Josipa Ribarića**, a objavljenom tek 1940. godine u Srpskom dijalektološkom zborniku pod naslovom "*Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri*". U toj raspravi spominje mjesne govore Barbana, Melnice i Puntere, ali ne bilježi njihov akcenatski sustav.

Prema J. Ribariću, spomenuti barbanski mjesni govori pripadaju "štokavsko-čakavskome prelaznom dijalektu Slovinaca" kao i govor njegovih rodnih Vodica.

Godine 1930. u Krakovu poljski dijalektologa **Mieczysław Małecki** objavljuje rezultate istraživanja 'slavenskih' govora u Istri "*Przegląd słowiańskich gwar Istrii*" ('*Pregled slavenskih govora u Istri*'). U sklopu "štokavske grupe" istarskih govora M. Małecki spominje

i mjesne govore Barbana, Prhata i Poljaka. Govoreći o akcentu "štakavskih govora vodnjanskoga tipa" M. Maļecki ne navodi mnogo podataka. U vodnjanskome tipu govora bilježi djelomično nestajanje kratke oksitoneze, konsekvantno pomicanje kratkosilaznog akcenta sa zadnjeg otvorenog sloga kao u tipu: *zvėzdā* i *vódā* npr. *stína*, *srída*, *stríla*, *dlíto*, *sélo*, *vóda* (u Marčani), *zvízda*, *rúka*, *sélo* (u Prodolu) (Maļecki, 1930, 107).

Godine 1963. proučavajući jugozapadne govore Istre u Barban dolazi **Mate Hraste**. Između ostalih fonoloških osobitosti, M. Hraste opisuje i akcenatski sustav tih govora.

Nakon Hrastinih istraživanja jugozapadnih istarskih govora, o govoru Barbana i Barbanštine se u dijalektološkoj literaturi nije pisalo, tako da do danas nemamo cjelovitog opisa mjesnih govora Barbanštine, već samo parcijalne nalaze.

U recentnoj dijalektološkoj literaturi (Brozović, 1988) barbanski su mjesni govori priključeni govorima *jugozapadnoga istarskoga arela* odnosno *štakavsko-čakavskome dijalektu*. To su doseljenički štakavsko-štakavski ikavski govori iz makarskoga zaleđa i čakavski ikavski govori iz zadarskoga zaleđa što su u vrijeme i nakon seoba u Istru čakavizirani.

Tijekom 1996. i 1997. godine proveli smo, pomoću posebno sastavljenog *Upitnika za terensko istraživanje*, ispitivanje barbanskih mjesnih govora na fonološkoj i morfonološkoj razini. Jezične činjenice koje nisu bile predviđene za istraživanje *Upitnikom* ekscerpitali smo iz snimljenog oglada govora svakog obavjesnika.

Istraživanje smo proveli u 14 dijalektoloških punktova općine Barban: u Barbanu (Ba), Borinićima (Bo), Dminićima (Dm), Golašovu (Go), Hrbokima (Hr), Jurićevom Kalu (JK), Manjadvorcima (Ma), Orihima (Or), Petehima (Pe), Punteri (Pu), Rebićima (Re), Šankovićima (Sa), Sutivancu (Su) i Škitači (Šk).

AKCENATSKI SUSTAVI ČAKAVSKOG NARJEČJA

Akcentat je prema definiciji "*istodobni ostvaraj siline, tona i trajanja*" (Barić i dr., 1955, 66) na istom odsječku govornog slijeda, vokalu ili slogotvornom sonantu.

Kriterije za određivanje akcenatskih sustava pojedinih mjesnih govora čakavskoga narječja utvrdio je Milan Moguš u nekoliko svojih radova (Moguš, 1967, 125-132; Moguš, 1971a, 7-12; Moguš, 1973, 23-36).

Polazni sustav u Moguševoj klasifikaciji je *stari akcenatski sustav*. Karakterizira ga stari tročlani akcenatski inventar na starim distribucijskim mjestima. To je *staro-hrvatski sustav*.

U drugom akcenatskom tipu, što ga naziva *starijim*, sačuvana su "*stara akcenatska mjesta, ali je na njima došlo do sustavne izmjene intonacije ili trajanja (ili obojega)*" (Moguš, 1977, 53)."

Treći akcenatski tip naziva *novijim*. Ovaj je sustav zahvaćen parcijalnom, ali sustavnom izmjenom akce-

natskog mjesta, kojoj je posljedak djelomična izmjena distribucijskih pravila u odnosu na stare i starije akcenatske sustave.

Nove akcenatske sustave karakterizira potpuno pomicanje starih akcenatskih mjesta, s potpunom promjenom prvobitne distribucije.

Temeljni se inventar čakavskih govora sastoji od tri akcenta (*ā*, *ā̃*, *ā̄*) te nenaglašenih duljina i nenaglašenih kraćina. Ovih pet temeljnih jedinica nije jednakomjerno zastupljeno u govorima ni brojem ni fonetskim realizacijama. "*Samo je u starim akcenatskim sustavima obavezan inventar od tri akcenata; svi ostali sustavi mogu biti troakcenatski i dvoakcenatski*" (Lukežić, 1990, 33).

Stari troakcenatski sustav imaju sjevernočakavski govori. Iva Lukežić (Lukežić, 1990, 44-46) ovaj sustav identificira u vinodolskim govorima, govoru Šmrike, govoru Senja, Kraljevice, Bakarca, Hreljina, Zlobina te u istarskim govorima Gržinića, Zarečja i Milotskog Brega.

Stariji akcenatski sustav, u kojem je akut zadržan ili promijenjen u dugosilazni prema I. Lukežić (Lukežić, 1990, 47-50), imaju čakavski govori čitavoga otočkoga areala, vinodolski, grobnički te svi starosjedilački čakavski govori u Istri i sjevernom hrvatskom primorju, neki govori primorskoga tipa u delničkoj općini te govori u istočnom karlovačkom području.

Noviji akcenatski sustav s parcijalnim pomakom siline s kratkoga akcenta imaju uzobalni govori srednje i južne Dalmacije, kontinentalni lički i gorskokotarski čakavski govori, zapadni karlovački govori te govori u dijasporama podrijetlom iz tih prostora.

Novi akcenatski sustav, kojeg karakterizira potpuni pomak siline i promjena akcenatskoga mjesta poznata je prema M. Mogušu u Vodicama u Istri, "*a u tom se pravcu razvija i akcentuacija na otocima od Raba do Ugljana*" (Moguš, 1977, 63).

AKCENATSKI SUSTAV BARBANSKIH MJESNIH GOVORA

Tijekom istraživanja barbanskih mjesnih govora očekivali smo realizaciju *novijeg troakcenatskog sustava* s parcijalnim pomakom sa starog akcenatskog mjesta, jer je takav akcenatski sustav nazočan i u govorima središnje i južne Dalmacije, prvotnog obitavališta istarskih doseljenika.

Ekscerpirani primjeri iz oglada govora izvornih govornika po dijalektološkim punktovima pokazali su sljedeće rezultate:

Barban:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *vanc̃īva* (< *vanc̃īva*), *s̃īlnega* (< *s̃īlnega*), *fālin* (< *fālin*), *bārbe* (< *bārbe*), po-

kôjni (< *pokôjni*), *cŕpane* (< *cŕpane*), *znâči* (< *znâči*), *istrijańska* (< *istrijańska*), *mûnjen* (< *mûnjen*) *nŕnega* (< *nŕnega*), *stôlnega* (< *stôlnega*), *vânka* (< *vânka*), *desêtega* (< *desêtega*), *slâže* (< *slâže*), *šêste* (< *šêste*), *nŕmaju* (< *nŕmaju*); *plŕvi*, *pedesêt*, *kûpi*, *sâdin*, *cŕpin*, *kumpŕr*, *pedesêt*.

b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u sljedećim primjerima:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *vŕna* (< *vŕnâ*), *vŕno* (< *vŕnò*)
- Pri pomaku siline s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu javlja se kratki akcent: *onâko* (< *onakò*), *jêno* (< *jenò*).

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu: *kopât*, *prodât*, *muškât*, *grozdŕc*, *zgu-bŕt*, *pomôc*, *zobât*, *zagniât*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kraćinu: *ovŕ*, *držŕ*, *brajâd*, *prodân*, *kakôv*, *uzêt*, *pedesêt*.

Borinići:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *čŭjite* (< *čŭjite*), *posâženi* (< *posâženi*), *mlâdega* (< *mlâdega*), *žênske* (< *žênske*), *divôjke* (< *divôjke*), *stâri* (< *stâri*).

b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *u plêsu* (< *u plêsù*), *vŕna* (< *vŕnâ*)
- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu: *zôve* (< *zovè*), *tâko* (< *takò*), *sêlo* (< *sefò*), *dôša* (< *došâ*), *po sêlu* (< *po sefù*), *uvâko* (< *uvakò*), *kâko* (< *kakò*), *dôbre* (< *dobrè*), a javljaju se sporadično i primjeri kratkog akcenta pri prijenosu siline s otvorene ultime na prednaglasnu kraćinu: *pôša* (< *pošâ*), *têbe* (< *tebè*).

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *Gôčân*
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu: *kombâj*
- s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *sâdŕti*, *pokâzâti*, *dogovôrŕli*, *svŕŕja*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kraćinu: *četdesêt*, *kvarnâr*, *namurâ*, *po plesŕ*.

Dminići i Golašovo¹:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *lŕšce* (< *lŕšce*), *ohlâdi* (< *ohlâdi*), *dôjde* (< *dôjde*), *grôjze* (< *grôjze*), *svêta* (< *svêta*), *crŕkve* (< *crŕkve*), *mŕšanega* (< *mŕšanega*), *zmŕša* (< *zmŕša*); *prônte*, *bêlo*.

b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *trŕzna* (< *trŕznâ*), *drvenjâki* (< *drvenjâkŕ*), *vŕno* (< *vŕnò*), *te-žâka* (< *težâkâ*), *ležâka* (< *ležâkâ*), *na grôzdu* (< *na grôzdŭ*). Taj pomak nije posve usustavljen budući da se sporadično javljaju i primjeri bez pomaka u toj kategoriji: *zŕma* (< *zŕmâ*), *režentâmo* (< *režentâmò*). Sporadično se javljaju primjeri pomaka siline s kratkog akcenta u središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *popazdŕvat* (< *popazdŕvât*) uz primjere bez takva pomaka: *skâkâle*.
- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu: *vôdu* (< *vodŭ*), *na grôzdu* (< *na grozdŭ*), *na vôzu* (< *na vozŭ*). Javljaju se sporadično i primjeri kratkog akcenta pri prijenosu siline s otvorene ultime na prednaglasnu kraćinu: *na vrhŭ*.

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *režentâmò*
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kraćinu: *pokrôv*
- s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *skâkâle*
- s dugog silaznog akcenta zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kraćinu: *jedanâ* *jst*, *sedandesêt*, *brajâd*, *javizâš*.

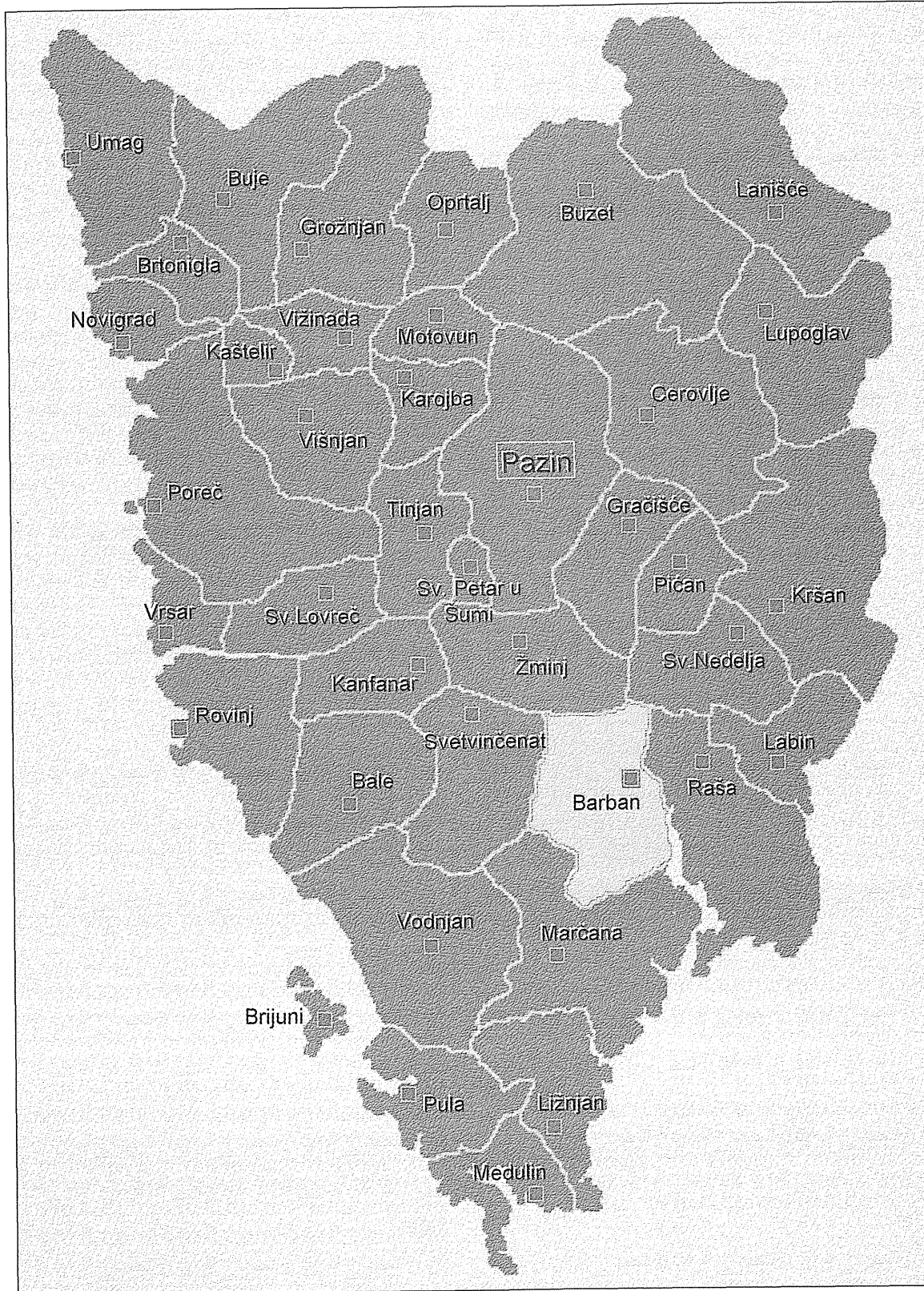
Hrboki:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *dvâjset* (< *dvâjset*), *dôjti* (< *dôjti*), *svête* (< *svête*), *pŭmpe* (< *pŭmpe*); *crŕkve*, *tâko*, *zapovŕda*, *môje*, *mênjali*, *pŕtali*, *jâdija*.

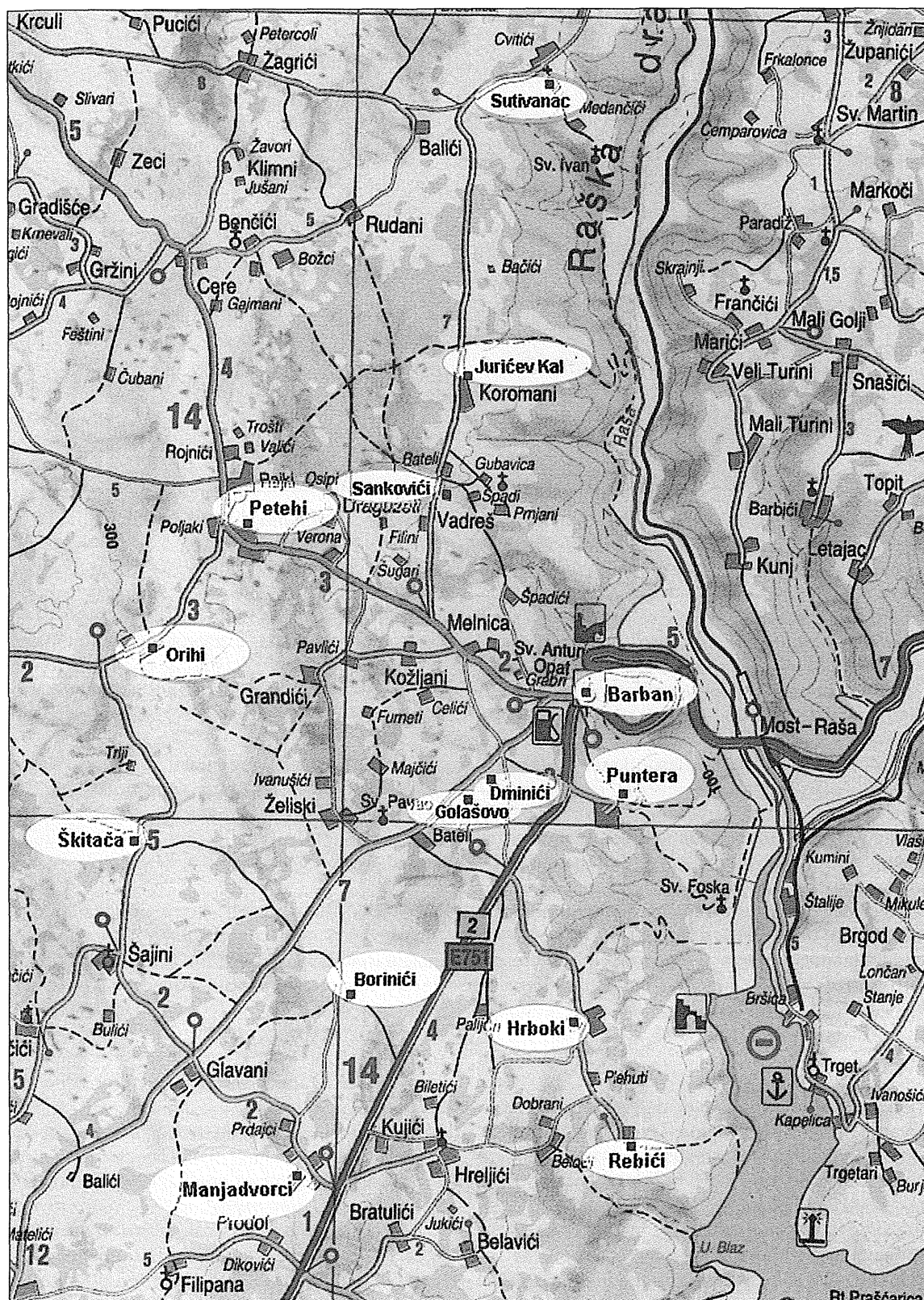
b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *u plêsu* (< *u plêsù*), *mlâda* (< *mlâdâ*), *kolâči* (< *kolâčŕ*), *fŭži* (< *fŭžŕ*), *ôvca* (< *ôvcâ*), *nŕsi* (< *nŕsŕ*), *nŕsu* (< *nŕsŭ*), *jŭhu* (< *jŭhŭ*), *kŭma* (< *kŭmâ*), sporadičan je i ne-

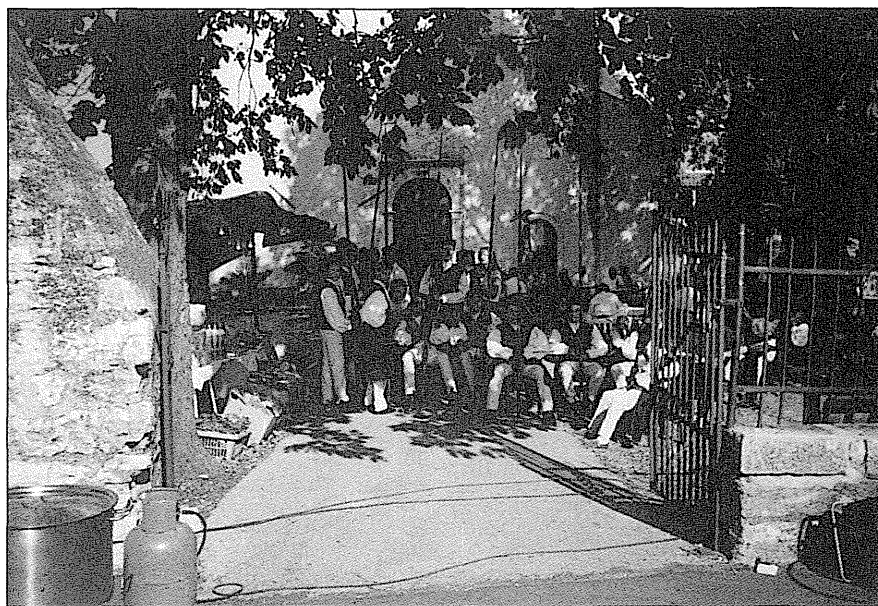
¹ Rezultate istraživanja u dijalektološkim punktovima Dminići i Golašovo iznosimo zajednički jer smo istovremeno ispitivali oba obavjesnika, što je zbog jednagog tipa govora bilo moguće.

Sl. 1: Županija istarska (kartu izradio: Sead Inajetović).
Fig. 1: Country of Istra (chart made by: Sead Inajetović).

Sl. 2: Županija istarska - dijalektološki punktovi (kartu izradio: Sead Inajetović).
Fig. 2: Country of Istra - dialectological points (chart made by: Sead Inajetović).

Sl. 3: Tradicionalna "trka na prstenac". Barban 1998 (Foto: L. Pliško).

Fig. 3: The traditional "ring race". Barban 1998 (Photo: L. Pliško).

sustavan pomak s kratkog akcenta u središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *zapovīda* (< *zapovīdā*), *zapovīdalo* (< *zapovīdālo*), *mēnjali* (< *mēnjāli*), *pītali* (< *pītāli*), *jādija* (< *jādīja*), *dāvati* (< *dāvāti*), *umī-silo* (< *umīsīlo*) te s takvim primjerima alterniraju primjeri u kojima nije bilo pomaka: *pītālo*, *pītāti*, *čūvālo*, *dogovōrīli*

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *tāko* (< *takò*), *mōji* (< *mojī*), u *sēbi* (< u *sebī*), *jēnu* (< *jenū*), *kāko* (< *kakò*).

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *žgvancēt*
- s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *dogovōrīli*, *pītāti*, *čūvāla*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *nikā*, *nikād*, *ovāc*, *držī*.

Jurićev Kal:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *brājde* (< *brājde*), *žen-skēga* (< *ženskēga*), *bēlega* (< *bēlega*), *pēnzije* (< *pēnzije*), *nakōlča/nakōlča*; *pomīša*, *G sg. sūmpera*, *vrāta*.

b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *unūtra* (< *unūtrā*), u *mrāku* (< u *mrākū*)
- pri pomaku siline s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu javlja se kratki akcent: *mōje* (< *mojē*), *zōve* (< *zovē*), *mēni* (< *menī*), *mēne*

(< *menē*).

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *plīvīt*, *špīcāt*
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *kapāc*, *kopāt*, *zorāt*, *pusīt*, *sumperāt*, *škicāt*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *nikī*, *peljā*, *odzād*, *betōn*, *šezdesēt*, *brkūn*, *durā*.

Manjadvorci:

a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *smljāčin* (< *smljāčin*), *dōjdeš* (< *dōjdeš*), *zēlja* (< *zēlja*), *līšće* (< *līšće*), *vēžeš* (< *vēžeš*), *dōjde* (< *dōjde*), *jāja* (< *jāja*), *domāće* (< *domāće*), *kūpimo* (< *kūpimo*), *šōldo* (< *šōldo*), *nīmajū* (< *nīmajū*), *vrāta* (< *vrāta*), *žēnskih* (< *žēnskih*); *umīsin*, *umīsiš*, *Vīlma*.

b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:

- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *mūku* (< *mūkū*), *mlīka* (< *mlīkā*), *fūže* (< *fūžē*) *drvenjāke* (< *drvenjākē*), *sīrka* (< *sīrkā*), *urēste* (< *urēstē*), *mīsi* (< *mīsī*), *prāsce* (< *prāscē*), u *plēsu* (< u *plēsū*), *šāla* (< *šāfā*), *dāme* (< *dāmē*), u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *pēče* (< *pečē*), *uvāko* (< *uvakō*), *nōga* (< *nogā*), u *sēlu* (< u *sefū*), *jēno* (< *jenō*), *tōte* (< *totē*), *dōšli* (< *došfī*), u *sēlu* (< u *sefū*), *pōšli* (< *pošfī*).

c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *po^mětěš, po^mětēn*
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *ko^lāc, pe^čēn*
- s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *umⁱs'ī^la, kū^pī^li, plēsā^li, svī^rī^ja, svī^rī^ti*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kračinu: G pl. *jā^jī[?]; kvārⁿār, jen^ōn, sirā^k, nesū, vel^trīⁿ.*

Orihi:

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *zadā^je (< zadā^je), dvāj^set (< dvāj^set), sē^dmi (< sē^dmi), brāj^de (< brāj^de), dvāj^set (< dvāj^set), vē^že (< vē^že), dō^jde (< dō^jde); l'ī^šće/l'ī^šće, pē^temu/pē^temu, rasū^šene, sumpor^tva, ve^žva.*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *po^zī^mi (< po^zīm^ī), sī^tce (< sī^tčē), posī^tce (< posī^tčē), nī^su (< nī^sū), kāl^tiri (< kāl^tī^ri), dū^ga (< dū^gā), proti^lū^gu (< proti^lū^gū), stū^če (< stū^čē), jā^pno (< jā^pnō), u rē^du (< u rē^dū), vīⁿo (< vīⁿō)*
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *ōⁿe (< onē), kā^ko (< kakō), (A pl.) pū^pe (< pupē), mā^gla (< maglā), dō^bro (< dobrō), unā^ko (< unakō).*
- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *pū^ščāt, snā^žīt, pokvārⁱt, plīvⁱt, pron^tivāt, pū^pāt, čū^vāt, ubē^līt*
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *sklē^sāt, sumper^āt*
 - s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kračinu: *zīmē, ledī[?], unī[?], nikā, sumperā, škicā, zem^ljē, pokrō^v.*

Petehi:

- a) slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *jā^jī (< G pl. jā^jī); žēⁿske, pred^vrā^ti, na štē^rni.*
 - b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u ovim kategorijama:
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *mī^lka (< mī^lkā), stā^bli (< stā^blī[?]), fū^že (< fū^žē), jū^hu (< jū^hū), vīⁿo (< vīⁿō), kolā^či (< kolā^čī[?]).*
- Međutim, u ovoj kategoriji alterniraju i primjeri u kojima je prije pomaka ugašena prednaglasna duljina: *od kartunā, od kār^tunā, kola^če, kolā^čē.*

- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:

- s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *dob^rō, čēsⁿā, dob^rū*
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *nikā^d*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kračinu: *delē^vā; durā, od ovā^c.*

Puntera:

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *jā^jī (< G pl. jā^jī) (z bē^lin (< z bē^lin), žū^tin (< žū^tin), stī^šće (< stī^šće), premī^si (< premī^si), mlā^dega (< mlā^dega), vēⁿkon (< vēⁿkon), vrā^ta (< vrā^ta).*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *fū^že (< fū^žē), prā^sca (< prā^scā), kumpī^ra (< kumpī^rā), kolā^či (< kolā^čī[?]), zvī^zde (< zvī^zdē), kolā^če (< kolā^čē)*
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *dō^bro (< dobrō), tā^ko (< takō), dō^bri (< dobrī[?]), tē^klo (< tek^lō), jēⁿo (< jenō).*
- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *vēⁿāc*
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *Vazāⁿ, Božī^č, lancūⁿ*
 - s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *pālī^le, vē^žālī*
 - s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kračinu: *mūkē; (I sg.) vodōⁿ, ležī[?].*

Rebići:

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *dō^jdemo (< dō^jdemo), domā^ča (< domā^ča), upā^limo (< upā^limo), kvār^te (< kvār^te), kū^pimo (< kū^pimo), nasā^dimo (< nasā^dimo), nāj^de (< nāj^de); dvāj^set/dvāj^set.*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *mū^ku (< mūkū), jā^pno (< jā^pnō), sporadičan je i nesustavan pomak s kratkog akcenta u središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *gambij^tvati (< gambijⁱvā^ti), upālⁱti (< upālⁱti) te s takvim primjerima alterniraju primjeri u kojima nije bilo pomaka: *primīsⁱī^ti, pomētē^mo, ī^dē^mo***
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *po^mē^te*

(< pomeṭè) i tāko (< i takò).

c) Silina nije povučena u sljedećim primjerima:

- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *kokošàn*
- s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *primìs`ti, pomēṭèmo, ìdèmo*
- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu ni na prednaglasnu kračinu: *zlēžā, ukisā, ležī, parāš.*

Sankovići:

7

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *dōjdu (< dōjdu), sēdmi (< sēdmi); jāja/jāja.*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta:
- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *nīsu (< nīsū), a sporadično i s kratkog akcenta u središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: pasṭvali (< pasīvāli).* Ovi primjeri alterniraju s primjerima u kojima u toj kategoriji nije bilo pomaka: *prāšīli, ūtōrak.*
- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:
- s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *Vazmā*
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *hodīt, na nogāh.*

Sutivanac:

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *vrāta (< vrāta), u brēnti (< u brēnti), sādi (< sādi), desēten (< desēten), tāngo (< tāngo), vālc̃er (< vālc̃er), stāro (< stāro), Medāncīci (< Medāncīci), narānce (< narānce), žēnske (< žēnske), dēsni (< dēsni), bārba (< bārba), sōrte (< sōrte); vežṭvaju, kumpṭr, plṭvi, šēsti, kosṭ, jedanājst, dvanājsti, pōlka, u crṭkvu, lṭvi, mīh/mṭh, brājde/brājde.*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta:
- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *trāvu (< trāvū), kolāči (< kolāčī), bonbōni (< bonbōnī), na pṭru (< na pīrū), kūmu (< A sg. kūmū), pomočnīki (< pomočnīkī).* Taj pomak nije sustavan, u govoru alterniraju i primjeri u kojima pomaka nije bilo: *vīnā, vīnō.*
- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:
- s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *u seḡ, po seḡ, poli popā.*
 - s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *sādīt, sprēmāt, pītāt.*
 - s kratkoga akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *špricāt, zobāt, danās, nosīt, zakōn*
 - s kratkoga akcenta na središnjem slogu na predna-

glasnu duljinu: *napīsāla, umīsīlo, nagovārālo, plēsālo*

- s dugog silaznog akcenta u otvorenoj na prednaglasnu kračinu: *popā, namurā.*

Škitača:

- a) Slobodno i nesustavno alternira dugi silazni akcent i starohrvatski akut u primjerima koji pripadaju istim kategorijama u kojima je u ishodišnom starohrvatskom jeziku stajao starohrvatski akut: *napāljen (< napāljen), jāji (< G pl. jāji), pōjde (< pōjde), do vrāti (< do vrāti), stāvlja (< stāvlja), fūrme (< fūrme), tōrte (< tōrte), pīnce (< pīnce), māli (< māli), prontṭvaju (< prontṭvaju), pōjti (< pōjti), kānte (< A pl. kānte); uglāvno/uglāvno, crṭkvu/crṭkvu, umṭsi, zamṭsi, mlāde, zavṭjaju, bṭli (pri-djev).*
- b) Akut se javlja pri pomaku siline s kratkoga akcenta u dvije kategorije:
- u otvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *u mūku (< mukū), mūka (< mūkā), bṭle (< bīlē) (Npl. pri-djev), uglēnje (< uglēnjē), krštēnja (< krštēnjā), kolāči (< kolāčī), fūži (< fūžī), fūže (< fūžē), bṭla (< bīlā), pūti (< pūtī), kūma (kūmā).*
 - u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *vōda (< vodā), dōbro (< dobrō), pēče se (< pečē se), žēna (< ženā).*
- c) Silina nije povučena u ovim primjerima:
- s kratkog akcenta u zatvorenoj ultimi na prednaglasnu duljinu: *lajanjārōn*
 - s kratkoga akcenta na središnjem slogu na prednaglasnu duljinu: *primīs`ti, stāvljāli, plēsāti*
 - s dugog silaznog akcenta u otvorenoj i zatvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu: *kisā, vodē, lancūn.*

ZAKLJUČAK

Prema dobivenim rezultatima, o akcentskom sustavu barbanskih mjesnih govora možemo zaključiti sljedeće:

A. U svim ispitanim mjesnim govorima alternira dugi silazni akcent sa starohrvatskim akutom na starim mjestima. Tu su svi mjesni govori ujednačeni.

B.a. U svim se govorima dešava pomak s otvorene ultime na prednaglasnu duljinu, a na novom se mjestu javlja starohrvatski akut. Kod toga se razlikuju dvije skupine:

1. u prvom je takav pomak usustavljen, provodi se bez iznimke: Ba, Bo, JK, Ma, Or, Pu, Šk.

2. drugoj skupini pripadaju mjesni govori u kojima takav pomak još nije posve usustavljen te se javljaju alternacije s primjerima bez pomaka siline: Hr, Pe, Re, Sa, Su, Dm/Go.

U jednoj skupini govora ovaj se pomak prenio i na središnji slog te je pomak siline nesustavno zahvatio i središnji slog pod kratkim akcentom s kojega se silina prenosi na prednaglasnu duljinu. Primjeri s pomak-

Sl. 4: Tradicionalna "trka na prstenac". Barban 1998.

Fig. 4: The traditional "ring race". Barban 1998.

nutom silinom u ovoj kategoriji u pravilu alterniraju s primjerima u kojima pomak siline nije proveden: Dm/Go, Hr, Re, Sa.

B.b. U dijelu govora pomak siline je zahvatio i kratki akcent u otvorenoj ultimi s kojega se silina prenosi na prednaglasnu kračinu. Tu se razlikuju tri skupine:

1. u kojoj se na novom mjestu na prednaglasnoj kračini ostvaruje starohrvatski akut: Bo, Dm/Go, Hr, Ma, Or, Pe, Pu, Re, Šk, to je skupina s tzv. *kanovačkim duljenjem*.

2. skupina u kojoj se na novom mjestu na prednaglasnoj kračini realizira kratki silazni akcent. To je skupina *bez kanovačkog duljenja*: Ba, Bo, Dm/Go, JK, Pe

3. u kojoj prijenos siline s kratkog akcenta u otvorenoj ultimi na prednaglasnu kračinu nije proveden: Hr, Ma, Or, Pu, Re, Sa, Su, Šk.

Svi mjesni govori Barbanštine imaju *noviji troakcenatski sustav* budući da je pomak siline sustavno za-

hvatio barem jednu kategoriju i to prvu: kratki akcent u otvorenoj ultimi kojemu je prethodila prednaglasna duljina.

Čim se dogodio prvi sustavan pomak u jednoj kategoriji, takav se akcenatski sustav naziva novijim (vidi definiciju u Lukežić, 1990, 32).

Noviji su i oni akcenatski sustavi u kojima je sustavan pomak zahvatio i drugu kategoriju: kratki akcent u otvorenoj ultimi kojemu je prethodila prednaglasna kračina. U novije akcenatske sustave pripadaju i oni mjesni govori Barbanštine u kojima se počeo provoditi i nesustavan pomak siline s kratkog akcenta u središnjem slogu na prednaglasnu duljinu.

Svi su govori Barbanštine noviji, ali se mogu rangirati na one u kojima je pomak proveden samo u jednoj kategoriji, na one kojima je proveden u dvije te na one u kojima je proveden u dvije, a započeo u trećoj.

THE ACCENT SYSTEM OF THE LOCAL IDIOMS OF THE ISTRAN BARBAN LANGUAGE

Lina PLIŠKO

Faculty of Arts of Pula, Department of Croaticistic, HR-52100 Pula, I.M. Ronjgova 1

SUMMARY

During 1996-1997, the phenological and morphonological characteristics of the local idioms were studied in the Istran council of Barban. The analysis of the accent system at fourteen accent points (Barban, Borinići, Dminići, Golašovo, Hrboki, Juričev Kal, Manjadvorci, Orihi, Petehi, Puntera, Rebići, Sankovići, Sutivanac and Škitača) has shown that all the local idioms of the Barban language have a recent triple accent structure.

Key words: Croatian, "čakavski" dialect, southwestern Istran or "štokavski-čakavski" dialect, dialects, accent, Istra, Barban

IZVORI I LITERATURA

- Barić, E. et al. (1995):** Hrvatska gramatika. Zagreb, Školska knjiga.
- Brozović, D. (1963):** O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata. Filologija 4. Zagreb.
- Brozović, D., Ivić, P. (1988):** Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski. Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža".
- Hraste, M. (1964):** Govori jugozapadne Istre. Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Lukežić, I. (1988):** Jezična struktura u Balotinim pjesmama. Poseban otisak iz XVI. knjige Zbornika Znanstvenog skupa "Susreti na Dragom kamenu". Pula.
- Lukežić, I. (1990):** Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt. Rijeka, Izdavački centar Rijeka.
- Lukežić, I. (1996a):** Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština. Rijeka, Izdavački centar Rijeka.
- Lukežić, I. (1996b):** Prilog raspravi o genezi hrvatskih narječja. Fluminensia, 8. Rijeka.
- Lukežić, I. (1997):** Novi podatci za dijalekatsku kartu sjevernoga Hrvatskoga primorja, Istre i Like. Hrvatski dijalektološki zbornik, 10. Zagreb.
- Lukežić, I. (1998a):** Govori Klane i Studene. Crikvenica, Libellus.
- Lukežić, I. (1998b):** Razvoj i uspostava hrvatskoga jezika u starijim razdobljima. Suвременa lingvistika.
- Lukežić, I., Turk, M. (1998):** Govori otoka Krka. Crikvenica, Libellus.
- Małecki, M. (1930):** Przegląd słowiańskich gwar Istrii. Krakow, Polska akademja umiejętności.
- Małecki, M. (1935):** Slavenski govori u Istri. Jadranski kalendar.
- Moguš, M. (1967):** Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji. Zbornik za filologiju i lingvistiku, 10. Novi Sad.
- Moguš, M. (1971a):** Fonološki razvoj hrvatskoga jezika. Zagreb, Matica hrvatska.
- Moguš, M. (1971b):** O jedinstvu čakavske akcentuacije. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 12. Zagreb.
- Moguš, M. (1973):** Fonološki kriteriji za određivanje čakavskoga narječja. Filozofski fakultet u Zagrebu. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 13. Zagreb.
- Moguš, M. (1977):** Čakavsko narječje. Fonologija. Zagreb, Školska knjiga.
- Moguš, M. (1982):** Čakavština Opatijskog krasa. Filozofski fakultet u Zagrebu. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 17. Zagreb.
- Ribarić, J. (1940):** Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri. Srpski dijalektološki zbornik, 9. Beograd.